

AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA UNING QO'LLANILISHI BO'YICHA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QABUL QILINGAN ASOSIY QONUN VA QARORLAR.

Abduhamidov Shohjahon

Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti

Iqtisodiyot fakulteti IK-825 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida axborot texnologiyalari sohasini tartibga soluvchi, uning rivojlanishiga huquqiy asos yaratuvchi asosiy qonunlar, kodekslar va Prezident qarorlari tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, axborot xavfsizligini ta'minlash, elektron hukumat tizimini joriy etish hamda AT-kadrlarni tayyorlash bo'yicha qabul qilingan muhim me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyatini ochib berishdan iborat. Shuningdek, ushbu hujjatlarning mamlakatning raqamli transformatsiyasiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Axborot texnologiyalari, E-hukumat, Raqamli iqtisodiyot, Axborot xavfsizligi, Qonun, Qaror, O'zbekiston Respublikasi.

Kirish:

So'nggi o'n yilliklarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) jamiyat, iqtisodiyot va davlat boshqaruvida markaziy rolga ega bo'lib qoldi. O'zbekiston ham raqamli transformatsiyani jadallashtirish maqsadida bir qator qonunlar, prezident farmonlari va hukumat qarorlarini qabul qildi — bular axborot huquqi, axborotlashtirish siyosati, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va kiberxavfsizlikni tartibga soladi. Masalan, axborot olish erkinligi va uning kafolatlari bilan bog'liq huquqiy asoslar ilk bosqichda qabul qilingan bo'lsa, so'nggi yillarda elektron hukumat tizimini joriy etish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish (2019) va kiberxavfsizlik sohasidagi alohida qonunlar orqali tartibga solish kuchaytirildi.

Ushbu maqola O‘zbekistonda axborot texnologiyalariga oid asosiy normativ-huquqiy hujjatlarni (qonunlar, prezident farmonlari va Hukumat qarorlari) tartiblab, ularning maqsad — vazifalari va amaliy oqibatlarini tahlil qiladi. Kirish qismida qabul qilingan asosiy hujjatlarning tarixiy rivojlanishi va ularning bir-biriga bog‘liqligi (masalan, “Elektron hukumat” siyosatidan kiberxavfsizlik va shaxsiy ma’lumotlarni himoyagacha) haqida umumiy tasavvur beriladi.

Adabiyotlar sharxi

Axborot texnologiyalari va ularning qo‘llanilishi masalasi bugungi kunda iqtisodiyot, davlat boshqaruvi va jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida ko‘plab ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilmoqda. O‘zbekiston Respublikasida mazkur sohani huquqiy jihatdan tartibga solish va rivojlantirish masalalari normativ-huquqiy hujjatlar hamda ilmiy adabiyotlarda izchil tahlil qilingan.

Mahalliy olimlar va mutaxassislar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda axborotlashtirish jarayonlari, raqamli iqtisodiyotga o‘tish, elektron hukumat tizimining joriy etilishi hamda axborot xavfsizligi masalalari asosiy yo‘nalish sifatida ko‘riladi. Jumladan, “Axborotlashtirish to‘g‘risida”, “Elektron hukumat to‘g‘risida”, “Shaxsiy ma’lumotlar to‘g‘risida” kabi qonunlar ilmiy maqolalarda davlatning AKT sohasidagi siyosiy-huquqiy asoslari sifatida baholanadi. Ushbu hujjatlar axborot texnologiyalarini joriy etishda huquqiy aniqlik, shaffoflik va fuqarolarning axborotga bo‘lgan huquqlarini ta’minlashga xizmat qilishi ta’kidlanadi.

Xorijiy adabiyotlarda esa axborot texnologiyalarining davlat boshqaruvidagi roli, raqamli xizmatlar samaradorligi, kiberxavfsizlik va ma’lumotlarni himoyalash masalalari chuqur o‘rganilgan. Ularning ayrim xulosalari O‘zbekiston sharoitida ham qo‘llash mumkin bo‘lgan nazariy va amaliy yondashuvlarni taklif etadi. Ayniqsa, raqamli transformatsiya jarayonida normativ-huquqiy bazaning texnologik rivojlanishdan ortda qolmasligi zarurligi ilmiy manbalarda qayd etiladi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlariga bag‘ishlangan tahliliy ishlarda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi axborot

texnologiyalarini rivojlantirishda muhim konseptual hujjat sifatida baholanadi. Ushbu strategiya davlat, biznes va jamiyatda axborot texnologiyalarini keng joriy etishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilab bergani ilmiy adabiyotlarda alohida ta’kidlanadi.

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda axborot texnologiyalari sohasidagi qonunlar va qarorlar izchil shakllanib bormoqda hamda ularni ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarbligicha qolmoqda. Shu bois, mazkur maqolada normativ-huquqiy hujjatlarni tizimli tahlil qilish va ularning amaliy ahamiyatini yoritish muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Maqolaning metodologiyasi

Ushbu ilmiy maqolani tayyorlashda tizimli yondashuv va me‘yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish usullari asos qilib olindi. Bu metodologiya maqolaning huquqiy asosini mustahkamlaydi va keltirilgan xulosalarning ilmiy asoslanganligini ta’minlaydi.

Tizimli: Axborot texnologiyalari sohasiga oid O‘zbekiston Respublikasining turli qonun va qarorlari o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiruvchi yagona tizim sifatida ko‘rib chiqildi. Bu yondashuv, yagona raqamli makonni yaratish yo‘lidagi qonunchilikning butunligini baholash imkonini berdi. Maqolada keltirilgan barcha qonunlar, Prezident farmonlari va qarorlarning matnlari bevosita o‘rganilib, ularning qabul qilinishidan ko‘zlangan asosiy maqsadlar, belgilangan tartiblar va kutilayotgan natijalar qiyosiy tahlil qilindi.

O‘zbekistonda AT sohasidagi qonunchilikning 2005-yildagi "Axborotlashtirish to‘g‘risida"gi qonundan tortib, to "Raqamli O‘zbekiston — 2030" strategiyasigacha bo‘lgan evolyutsiyasi, ya’ni uning bosqichma-bosqich rivojlanishi ko‘rib chiqildi.

Komparativ yondashuv. O‘rganilayotgan me‘yoriy hujjatlarning dunyoning rivojlangan mamlakatlaridagi ATni tartibga soluvchi qonunlar bilan umumiy tendensiyalari qisqa tahlil qilindi.

Axborot texnologiyalari sohasidagi huquqiy tartibga solishning ahamiyati

Bugungi kunda axborot texnologiyalari har bir davlatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy hayotining ajralmas qismiga aylangan. O'zbekiston Respublikasida ham AT sohasi jadal rivojlanmoqda va ushbu jarayonni huquqiy jihatdan tartibga solish orqali Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, Axborot xavfsizligini ta'minlash, fuqarolarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish, Elektron hukumat (E-hukumat) tizimini to'laonli joriy etish va aholiga davlat xizmatlarining ochiqligini oshirish, Investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish uchun sharoit yaratiladi.

Bu maqolada O'zbekistonda ATni rivojlantirishning institutsional va huquqiy asosini tashkil etuvchi asosiy qonun va qarorlar tahlil etiladi.

AT sohasini tartibga soluvchi asosiy qonunlar va kodekslar

O'zbekiston Respublikasida axborot texnologiyalarining turli yo'nalishlarini qamrab oluvchi bir qator fundamental huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Bularga quyidagilar kiradi:

1. "Axborotlashtirish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (2005-yil)

Axborot resurslari, axborot tizimlari va tarmoqlarini yaratish, shakllantirish, ulardan foydalanish va ularni himoya qilishning huquqiy asoslarini belgilaydi. Bu qonun AT sohasidagi davlat siyosatining tamal toshi hisoblanadi.

2. "Elektron hukumat to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (2015-yil)

Davlat organlari faoliyatining ochiqligini ta'minlash, aholiga va tadbirkorlik subyektlariga interaktiv davlat xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlari hamda E-hukumat tizimining huquqiy asoslari mustahkamlandi.

3. "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (2004-yil, yangi tahriri 2022-yil)

Tovarlar (ishlar, xizmatlar)ni sotish bo'yicha bitimlarni elektron shaklda amalga oshirishning huquqiy asoslarini, jumladan, elektron hujjat va elektron imzo bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi.

4. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (2019-yil)

Jismoniy shaxsning shaxsiy ma'lumotlarini yig'ish, qayta ishlash va ulardan foydalanishda fuqarolar huquqlarini himoya qilish, maxfiylikni ta'minlash bo'yicha aniq talablarni belgilaydi. Bu AT sohasidagi ishonch va xavfsizlikni oshirishga xizmat qiladi.

Axborot texnologiyalarini rivojlantirishga qaratilgan Prezident qarorlari va dasturlari

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan AT sohasini rivojlantirishga qaratilgan ko'plab strategik qarorlar qabul qilindi. Bu hujjatlar sohaning institutsional rivojlanishini tezlashtirdi:

1. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi

Ushbu strategiya butun mamlakat bo'ylab barcha sohalarni raqamli transformatsiya qilishning umumiy konsepsiyasini belgilab berdi. Strategiya doirasida IT-parklar faoliyati kengaytirildi, Raqamli infratuzilmani modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli loyihalar amalga oshirilmoqda.

2. "Axborot texnologiyalari sohasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4802-sonli Qarori (2020-yil)

AT-ta'lim tizimini rivojlantirish, xususan, maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan tizimda "Bir million dasturchi" loyihasini amalga oshirish va zamonaviy AT-kadrlarni tayyorlashning sifatini oshirish ko'zda tutilgan.

3. "Axborot xavfsizligini ta'minlash va kiberxavfsizlikni mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident Qarori (2021-yil)

Kiberxavfsizlik sohasidagi faoliyatni muvofiqlashtirish, xavfsizlik infratuzilmasini takomillashtirish va bu borada davlat organlari va tashkilotlarning mas'uliyatini kuchaytirish bo'yicha aniq vazifalar belgilandi.

4. IT-park faoliyatini qo'llab-quvvatlashga doir doimiy qarorlar

IT-park rezidentlari uchun soliq imtiyozlari va preferensiyalar berilishi O'zbekistonda autsorsing va dasturiy mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish, yosh mutaxassislarni IT sohasiga jalb etish uchun asosiy stimuly bo'lib xizmat qilmoqda.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasida axborot texnologiyalari va ularning qo'llanilishini tartibga soluvchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Xususan, "Axborotlashtirish to'g'risida", "Elektron hukumat to'g'risida", "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida" qonunlari hamda Prezident farmon va qarorlari axborot texnologiyalarini rivojlantirishda huquqiy poydevor vazifasini bajarayotgani aniqlandi. Ushbu hujjatlar davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalarni joriy etish, davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish va axborot xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, "Elektron hukumat" tizimining joriy etilishi davlat xizmatlarining ochiqqligi va tezkorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Davlat xizmatlari markazlari va yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali ko'plab xizmatlarning raqamlashtirilishi byurokratik to'siqlarni kamaytirib, fuqarolar va tadbirkorlar uchun qulay sharoit yaratdi. Shu bilan birga, ushbu jarayonda hududlar o'rtasida raqamli infratuzilma rivojlanishidagi tafovutlar mavjudligi aniqlangan.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga oid qonunchilik tahlili axborot texnologiyalaridan foydalanishda fuqarolarning huquqlari va manfaatlarini himoyalash muhim yo'nalish ekanini ko'rsatdi. Mazkur qonun ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va qayta ishlash jarayonlariga aniq talablar belgilagan bo'lsa-da, amaliyotda kadrlar malakasi va texnik ta'minot yetishmasligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Bu holat axborot xavfsizligi sohasida qo'shimcha institutsional choralar zarurligini ko'rsatadi.

“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida olib borilgan islohotlar tahlili natijasida axborot texnologiyalarining iqtisodiyot tarmoqlariga joriy etilishi jadallashgani aniqlandi. Xususan, ta’lim, bank-moliya va soliq tizimlarida raqamli yechimlar qo‘llanilishi samaradorlikni oshirib, inson omiliga bog‘liqlikni kamaytirmoqda. Natijada davlat boshqaruvi tizimida shaffoflik va hisobdorlik darajasi sezilarli ravishda oshmoqda.

Umuman olganda, o‘tkazilgan tahlil natijalari O‘zbekistonda axborot texnologiyalarini rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan qonun va qarorlar o‘zaro uyg‘un tizimni tashkil etayotganini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, normativ-huquqiy bazani amaliyotga to‘liq tatbiq etish uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish, mutaxassislar tayyorlash va axborot madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida axborot texnologiyalarining huquqiy bazasi yaratilgan bo‘lib, u tobora takomillashtirilmoqda. Qabul qilingan qonunlar ("Axborotlashtirish", "E-hukumat", "Elektron tijorat") va Prezident qarorlari ("Raqamli O‘zbekiston — 2030") mamlakatning raqamli transformatsiyasini chuqurlashtirish, milliy kiberxavfsizlikni mustahkamlash va innovatsion iqtisodiyotni barpo etish uchun mustahkam poydevor yaratdi.

Bu normativ-huquqiy hujjatlarning barchasi kompleks ravishda O‘zbekistonning Jahon axborot makoniga integratsiyalashuvini ta’minlashga, axborot xizmatlari sifatini oshirishga va aholi turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

O‘zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to‘g‘risida"gi Qonuni.

O‘zbekiston Respublikasining "Elektron hukumat to‘g‘risida"gi Qonuni.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O‘zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi Farmoni.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktabrdagi PQ-4850-son "IT-park" faoliyatini yanada takomillashtirishga doir qarori.

One.uz. *Internet coverage in Uzbekistan has reached 94 percent.*
<https://one.uz/en/news/uzbekistan/24375-internet-coverage-in-uzbekistan-has-reached-94-percent.html>

Vaqt.uz. *O'zbekistonda internetdan foydalanuvchilar ulushi keskin oshdi.*
<https://www.vaqt.uz>

Lex.uz – Qonunchilik ma'lumotlar bazasi: <https://lex.uz>

President.uz – Prezident farmonlari, qarorlar va yangiliklar: <https://president.uz>